

MEMLEKETİMİZİN BAZI ZİRAAT PROBLEMLERİ

Prof. Besim DARKOT, İstanbul

Türk Coğrafya Dergisinin yirminci Cumhuriyet yıldönümüne tahsis ettiği bu sayıda, ekonomik hayatımızın başlıca temelini meydana getiren ziraatın bazı problemlerini ortaya koymayı ve bunları cevaplandırmayı denemek istiyoruz. Bu meseleyi bütün genişliğiyle ve teknik teferruatı ile ele almak kolay olmadığı için, yazımızın başına «Bazı ziraat problemleri» adını koyduk.

İlk önce, ziraatın memleketimizdeki ekonomik etkinlikler, hattâ bütün genel hayat tezahürleri bakımından ne kadar önemli bir yer tuttuğu, şüphesiz götürmez bir olay şeklinde karşımıza çıkmaktadır: Nüfus sayımlarına ait sonuçlar incelendiği zaman, memleketimizde yaşayan halktan beşte dördü aşan bir nispetin köylerde ve küçük kasabalarda yaşayıp toprakla geçindiği, hattâ Anadolu'nun birçok şehirlerinde bile, binlerce nüfusun, geçimlerini —en saf anlamı ile— ziraatten aradığı görülmüyor. Daha başka birtakım deliller de memleketimizde ziraatın önemini belirtmektedir: İhracatımızın en büyük payını, dün olduğu kadar, bugün de, hemen %90 ile ifade edilecek bir nispet şeklinde toprak ürünleri ve hayvan mahsulleri meydana getiriyor.

Fakat nüfus sayımının verdiği hemen hemen matematik doğrulukta rakamları bırakıp da, ziraat problemlerine geçmek isteyince, birtakım esaslı güçlüklerle karşılaşırız: Bir kere, memleketimizde ekili toprakların alanı, bu toprakların birbirinden farklı ziraat nevelerine ayrılışı, her yıl topraklarımızın verdiği ürün miktarı üzerinde doğru bilgiler bulamıyoruz. İstatistik Yıllıklarında, ekilen topraklar ve elde edilen ürün üzerine verilen bilgiler, yerinden gelen geniş tahminlere dayanmakta, bu tahminler ise, zaruri olarak, gerçekten az çok uzak kalmaktadır. Ziraat konusu üzerinde, eldeki istatistiklere dayanarak yapılacak bütün incelemeler sırasında eldeki rakamların çok ihtiyatla kullanılması gereklidir. Meselâ bir kazada —yahut vilâyette— muayyen bir yıl, hububat ekimine ayrılan tarlalar ve elde edilen ürün bir yıl evvele göre artmış veya eksilmiş görüldüğü halde, bunun mutlaka böyle olduğuna hükmetmek güçtür: Bir kaza, bir vilâyet için bu böyle

olduğu gibi, bütün memleket için yine böyledir. Şu halde, Türkiye ziraatinin karşımıza çıkarttığı problemlerden biri, memleketin genel ekonomi politikası bakımından belki en önemlisi, sağlam esaslara dayanan bilgi tedarikidir.

Bu alanda, son yıllarda önemli gelişmelere şahit olduğumuzu söylemek lâzımdır: Cumhuriyetten evvelki yıllarda, memleketimizde zirai üretimi ilgilendiren muntazam istatistikler hazırlamak mümkün olmadığı halde, bugün bu türlü istatistikler memleketimizde düzenli bir şekilde yayınlanmakla kalmayıp, arıusul değerli ziraat yıllıklarında da yer almaktadır. Memlekette toprak tahriri işleri sona erince, her yıl her idare bölgesi içinde ne kadar yere neler ekildiği kesin şekilde belli olacaktır. Bu ise, önemli bir problemin çözülmesine doğru büyük bir adım demektir.

Ekonomik bakımdan anormal denecek şartların kendini gösterdiği yeni Cihan Harbi yıllarına gelinceye kadar, son senelerde, ziraatimizin gerek ekili alan, gerekse elde edilen ürün bakımından *önemli bir ilerleme* kaydetmiş olması, rakamların kesin olmamasına rağmen, hemen kendini belli eden bir gerçektir. 1926 ile 1940 arasında Türkiye'nin nüfusu 13,6 milyondan 17,8 milyona varmasına [son yıllarda, yalnız doğumların ölümlerden fazlalığı ile, senede 250.000 kadar nüfus artışı] rağmen, memleketimizde ekilmekte olan başlıca gıda maddelerinin ihtiyaca yetebilmesi, gıda maddeleri ithalâtının birer birer durması, hattâ vakit vakit bunlardan oldukça önemli miktarlarda ihracat yapılması, bunun böyle olduğunu gösterir. Yalnız, bu artışın gerçek değerini bulmak, bunun ne dereceye kadar ekili tarlalar alanının çoğalmasından, ne dereceye kadar da, muayyen bir sara üzerinden alınan ürün veriminin artmasından ileri geldiğini bilmiyoruz. Her ne kadar, elimizde hem tarlaların, hem de verimin arttığını gösterir rakamlar varsa da bunlar, yukarıda söylediğimiz gibi, gerçeğe uygun kesin hükümler verilmesine elverişli değildir.

Ziraatimizin yirmi yıllık bilânçosunu yaparken tarla halinde ekili ve yemiş ağacı dikili [kısaca: *Ekili ve dikili* diyeceğiz] alanların bu süre içinde nasıl arttığını gösterebilmek çok yerinde olurdu. Fakat burada da, tahminlerden öteye gidemiyoruz. İstatistik yıllıklarımızda «takribî» denilerek ve 1934 yılına ait olduğu kaydı ile, memleketimizde ekilebilir topraklar —bahçelerin de katılmasıyla— %15,2, ormanlar %12, ürün getirmiyen topraklar %14,5 olarak gösteriliyor. Bazı seneler ekilmiyerek dinlendirilen nadas toprakları [cetvelde %4,8] yukardaki 15,2 den çıkarılacak olursa, her yıl ekili ve dikili alanın

1934 de %10,4 tahmin edilmiş olduğu anlaşılır. Hububat tarlaları alanı 1930 da 5,3 milyon hektar, alınan ürün 5,8 milyon ton, 1934 de aynı miktarlar 5,9 milyon hektar ve 5,6 milyon ton gösterilmiş iken bu rakamların 1937 de 6,4 milyon hektar ve 7,3 milyon tona, 1940 da 8,2 milyon hektar ve 8,3 milyon tona çıkmış olması, on yıl içinde yalnız hububat ziraatinde %30-35 gibi bir artış bulunduğunu ifade eder. İstatistik yıllıklarında görülen rakamlara bakılırsa, bakliyat adı altında toplanan ürünlerdeki artış o derece kuvvetli olmamış ise de, sınai nebatlar adı altında gösterilenler için artma, alan bakımından %30, hele ürün bakımından %65 gibi yüksek bir nisbete varmaktadır. Bütün bu görüşlerden bir sonuç çıkartmak mümkün ise, yurdumuzda ekili alanların 1930 dan sonra geçen on yıl içinde, %30 nisbetinde büyümüş olduğunu kabaca bir tahminle ileri sürebiliriz ki böyle ise, ekili ve dikili alanların bütün topraklarımız üzerinde kapladığı yer —nadas hariç olarak— %14 e yaklaşmış olur. İstatistik yıllığının 13 üncü cildinde ekili ve dikili alan 1940 senesi için %17,7 olarak gösterilmiştir ki, nadas toprakları çıkartıldığı takdirde yukarıki tahmine uyaktadır.

Bu artış karşısında kendi kendimize şunu sorabiliriz: Acaba topraklarımız arasında ekilebilir alan daha ne kadar artabilir? Toprak ürünlerimiz daha ne kadar çoğalabilir? Bu soruya cevap vermek kolay değildir ve esasen problemin iki ayrı yüzü vardır: Biri, ekilebilir alanın çoğalması; öteki, bu alan üzerinden kaldırılacak ürün veriminin artması.

Problemin birinci yüzü karşısında hâkim olan kanaat, bugün ekilmekte olan toprakların, ekilmeye elverişli topraklarımız içinde, ancak küçük bir nisbet meydana getirmekte olması ve tarla alanlarının ufak bir himmetle 2, 3 defa ve belki daha fazla arttırılabileceğidir. Bu kanaatin temelinde doğruluğu, yani ekilebilir toprakların geniş olması üzerinde şüphe yoksa da tarla alanının arttırılmasının ilk zannedildiği kadar sade bir iş olmadığı da meydandadır. Bugünkü durum, mevcut demografya ve ekonomi şartlarının yarattığı öyle bir muvazene halidir ki, bu hali değiştirip de daha müttekâmil bir safha demek olan yeni bir muvazene yaratmak için büyük gayretlere ihtiyaç vardır. Mesele, memleketimizde ortalama nüfus sıklığının azlığı [1940 sayımına göre kilometre kareye 23 kişi] ziraatin gelişmesi üzerinde az çok önemli bir engel gibi görünür. Bu rakam, Avrupa komşularımızın sıklıklarına göre düşüktür. Fakat nüfusumuzun bütün topraklar üzerinde dağılışı değil de, ekili topraklar [%14] üzerine düşen miktarı göste-

rilecek olursa, 160 ı geçen bir rakam elde edilir. Bu hesap yalnız çiftçi nüfusu için yapılırsa, «ekili alan üzerinde zirai nüfusun sıklığı» diye tarif edeceğimiz rakamın 130 u aştığı anlaşılır. Bazı kenar bölgeler [Doğu Karadeniz kıyıları, Ege bölgesi ovaları] bir tarafa bırakılacak olursa, memleketimizde bugün yapılan ziraat intensif mahiyetinde sayılamıyacağına göre, şimdiki halde, ekili alanların büyük bir kısmının, daha fazlasını güç alacak derecede sık nüfuslu olduğu meydana çıkar [1]. Şu halde, ziraatimizin genişliyebilmek için, bugüne kadar gelen şartlara göre, kolaylıkla ekilebilen, bir kısmı zengin, bir kısmı fakirleşmiş bulunan tarlaların alanından dışarı taşması, yeni yeni alanları, yeni yeni metotlarla «fethetmesi» icabedecektir. İç Anadolu gibi nisbeten kurak bölgelerde, dağların eteğine yerleşerek ovalar etrafında az çok devamlı bir kuşak meydana getiren ziraat alanları, ova ortasına, kuru topraklara, yahut tuzlu bataklıkların yayıldığı yerlere doğru genişlemek zorundadır. Ege bölgesinin geniş vâdi oluklarında ve Akdeniz bölgesinde yine sular rejiminin düzenlestirilmesi [bataklıkların kurutulması, sulama kanalları şebekesi meydana getirilmesi], yamaçlar üzerinde de ağaç zeriyyatının genişletilmesi ile kazanılacak yerler az değildir. Fakat bu kazanç, büyük istisnalar olsa bile, hemen hazır toprakların mevcutlara katılivermesi şeklinde telâkki edilemez.

Memleketimizde ekilecek alanların genişlemesi bakımından, *sız işlerinin* pek büyük bir önemi vardır. Memleketimizin en büyük kısmında, yaz kurakları ile kendini belli eden bir yağış rejiminin hâkim olması ve geniş alanlar üzerinde yağışların yıllık tutarının düşük bulunması, bu önemi izah eder. Su işlerinin düzenlenmesi ile, bugün yalnız kurak sebebinden veya suların yerde birikmesi yüzünden ekilemeyen topraklar ziraate kazanılmakla kalmıyacak, aynı zamanda, çiftçiliğimiz çok yerde hububat ekimine inhisar etmişken, sulama sayesinde daha çeşitli, daha kârlı bir şekil alacaktır. Tabiatıyla, kurağa daha dayanar tohumlar elde etmenin ve bu tohumları, memleket iklim ve toprak şartlarına uygun kuru ziraat metotları ile daha emin bir şekilde yetiştirmenin önemi de burada hatırlanabilir. Su işleri alanında son yıllarda elde edilen başarılar büyüktür. Bilhassa Ege bölgesi ovalarında, Adana ovasında büyük işlere girişilmiştir. Düzenli bir program ile, önümüzdeki yıllarda bu işlere devam olunacaktır.

[1] Ekili alanlar üzerinde yüksek nüfus sıklığı bulunması, memleketimizin en az nüfusu olan Doğu Anadolu bölgesinde de görülmektedir. Meselâ Elâzığ vilâyetinin nüfus sıklığı 19 olduğu halde, Elâzığ ovasında nüfus sıklığı 100 den fazladır.

Problemin ikinci yüzü, ekili alanların genişlemesinden ayrı olarak, verimin artmasıdır. Ziraatimizde verim, genel olarak, yüksek değildir. Başlıca ekinimiz olan buğdayın veriminin [hektar başına kilogram ile] 1000-1200 arasında değiştiğini istatistik cetvellerinde görüyoruz. Verim artışının önemini anlatmak için, 3,5 milyon hektar farz edeceğimiz buğday tarlalarının genişliği hiç değişmemek şartıyla, verimin 1000 kilodan 1200 kiloya çıkması ile, ürünümüzün 3,5 milyon tondan 4,2 milyona çıkacağını, verim 1500 kiloyu bulursa, aynı toprak üzerinden 5,25 milyon ton ürün kaldırılabileceğini hatırlamak yeter.

Bugünkü şartlar altında, ziraatimizin ortalama verimi her şeyden evvel iklime, yani her yıl için, havaların ziraate elverişli gidip gitmesine bağlı olarak büyük ölçüde değişmekte, fazla ürün almak için yapılan gayretler ne kadar esaslı olursa olsun, bu bakımdan son sözü iklim şartları söylemektedir. Memleketimizde ortalama iklim şartları, başlıca zeriyaatımız olan hububat için çok elverişli ise de, yağışlı ilkbahardan kurak yaza geçerken yağmurların vaktinden biraz evvel kesilmesi, bazan da bunun aksine, mutattan fazla ve sürekli yağması, verimi ziyadesiyle düşürüyor. İklim şartlarını değiştirmek mümkün değilse de, hiç olmazsa, ziraatimizi muhtemel tehlikelere karşı, bilimsel tedbirlerle garanti etmek yolunda epeyce ileri gidilebilir. Şüphesiz geniş bir kuraklığa karşı kökünden bir çare bulmak pek güçtür; fakat, bereket versin ki, Anadolu ikliminde kuraklar, genel olarak, ne bütün bölgelere şâmilidir, ne de her hangi bir bölgede, her defasında korkunç bir âfet halini alır. Bu böyle olduğuna göre, iklim şartlarına daha dayanıklı tohumlar yetiştirmek denemelerine ne kadar önem verilse yeri vardır. Memleketimizin birbirinden ayrı bölgelerinde, Ankarada, Eskişehirde, İstanbulda [Yeşilköy] kurulan (Tohum ıslah istasyonlarında) fazla kurağa, fazla neme, hastalıklara karşı dayanıklı sağlam tohum soyları elde edilmiş, bu tohumların ekilmesi de başarı ile tatbik alanına geçirilmiştir. Tohum ıslahı işi, düşüncemizi ürünün standardizasyonu problemine götürür: Verim düşüklüğünün iklim etkisi dışında bir sebebi de, köylünün öteden beri tarlaya attığı tohumun belli bir yeknesak vasıfta olmamasından, meselâ buğday tohumlarının —aynı soydan olmamakla kalmayıp— çavdar, hattâ yabancı ot tohumları ile karışık bulunmasından ileri gelmektedir. Piyasanın hacmi günden güne büyüyüp sahası genişledikçe —hattâ hudutlarımızın dışına doğru taşmak istidadını aldıkça— iyi kalitede bir ürün yetiştirmenin önemi, yetiştirici tarafından daha iyi anlaşılıyor ve makinede kalbur-

lanmış, karışksız ve bir cinsten tohum bulmaya dikkat ediliyor ve ıslah istasyonlarının gördüğü işin değeri meydana çıkıyor.

Şimdi çiftçiliğimizin önemli problemlerinden biri olan ziraat aletleri dâvasına geçiyoruz. Bu problemi iki safhada incelemek mümkündür: 1 — İyi ziraat aletleri kullanmak, 2 — Ziraati makineleştirmek.

İyi aletler kullanma probleminin teknik teferruatına girmiyerek yalnız şümulü bakımından önemli gördüğümüz bir noktası, sapan-pulluk meselesi üzerinde duralım: Geniş alanlarda, verimi daha yüksek bir ziraat yapabilmek için, kağı ile beraber çok eski devirlerin yadigârı olan iptidai kara sapanı bırakıp toprağı yabancı otlarla beraber altüst eden, devirip dağıtan, istenen derinlikte işliyen döner kulaklı maden pulluklara geçmenin lüzumu meydandadır. Dr. Şevket Raşit Hatiboğlu, kara sapanı, istihsal şekillerinin en iptidaisi olan «zâtî istihsalın sembolü», İ. Husrev Tökin de emtia iktisadî bölgelerinde «fakrin timsali» olarak görüyorlar. Biz de, bu iptidai aletin, memleketimizin büyük bir kısmında, bugüne kadar etkisini belli etmiş coğrafi şartlara tam bir uygunluk ifadesi olduğunu kaydedelim: Bu bakımdan, sapanın başlıca hususiyeti, cılız hayvana ve cılız toprağı uymuş bulunmasından ileri gelir. İç Anadolu köylüsü elindeki hayvanların çoğı ağır pullukları çekmeden âciz olduğundan, köylü tarlasını ancak hafif çift aletleri ile işliyebilirdi. Bir taraftan da, İç Anadolunun çok yerinde nebatî toprak gayet ince olduğundan, buralarda tarlayı derin süren pulluklar kullanıldığı takdirde, toprağın altüst olması neticesinde alttaki ham toprak yüze gelmekte, zaten az olan nebatî toprak zayi olmakta, tarlanın verim kabiliyeti birdenbire düşmektedir. İşte bunun için, böyle topraklarda kara sapan yerine pulluk kullanılmak istenince, Orta Avrupanın kalın ve kuvvetli topraklarında kullanılan ve bizim kıyı bölgelerimizde de doğrudan doğruya kullanılması mümkün olan ağır pulluklar değil, fakat hafif yapılı, toprağı az derinlikte süren, üstteki nebatî toprağı derinlere götürmeyen bir pulluk tipi kullanmak lâzım gelecektir. Dâvanın bu şekilde görülmemiş olması, geçen yıllarda eski usullerden yeni metotlara neden başarı ile geçilememiş olduğunu ortaya koyar. Burada, kara sapan — pulluk dâvasının sadece bir görenek ve gelenek meselesi olmayıp, ekonomik ve coğrafi birtakım esaslara dayandığını, bu dâvanın iyi bir şekilde halledilmesi için, çift hayvanlarının ıslahı, ihtiyaca uygun aletler kullanılması, hayat seviyetinin yükselmesi gibi komşu meselelerle beraber yürüyebileceğı anlaşılıyor.

İyi ziraat aletleri kullanmak dâvasının hatıra getireceği olay yalnız bundan ibaret değildir. Temiz ve iyi tohum kullanılmasını sağlayan selëktörlerin tamimi bakımından sarf edilen gayret ne kadar öğülse yeri vardır. Yine burada, ekini tarladan çabuk kaldırmak, harmanı çabuk yapmak, böylelikle ürünü yağmur sağnaklarından, tarla farelerinin zararından... korumak gibi önemli işler var. Elde edilen ürünün toplanıp saklanması için eski tertip ambarlar yerine silolar kurulmasının önemi de kendini belli eder. Evvelce Anadolu demiryolları idaresinin Haydarpaşa ve Derince'de kurduğu silolardan başka bu türlü hiçbir tesis yokken Cumhuriyet Hükümetinin üretim bölgelerinde plânlı bir şekilde meydana getirdiği silolar, ziraatimizi yeni bir kalkınmaya doğru götürecektir.

İyi ziraat aletleri dâvasının yanında, ziraatimizi makineleştirmek dâvası var ki bunun üzerinde de biraz durmamız gereklidir.

Ziraatimizde makine kullanma, ziraatimizi makineleştirmek problemi ortaya yeni çıkmış değildir. Gerek fertler ve gerekse hükümet tarafından, Cumhuriyet devrinden evvel vakit vakit türlü makineler getirilmiş, bazan bu makinelerle parlak denemek başarılar elde edilmiş, fakat çok yerde muvaffakiyetsizlikler görülmüştür. Büyük masraflarla getirilen makineler, iyi işletilip bakılmadığından az zamanda bozulmuşlar, çok defa yedek parçaları olmadığı ve tamiri yapılamadığı için, biraz kullanıldıktan sonra çürümeye bırakılmışlardır. Memleketimizde dolaşanlar, yer yer rasladıkları «traktör mezarlarından» bahsedeler. İ. Husrev Tökin, mazideki bu muvaffakiyetsizlikleri iktisadi [köylünün modern teknik vasıtaları alamıyacak kadar fakir olması] ve içtimai [iş kuvvetinin ucuzluğuna makinele işe rekabet etmesi ve toprak mülkiyeti şartlarının teknik bir inkılâba imkân vermemesi] iki asli sebebe bağlıyor [*Türkiye Köy İktisadiyatı*, 44-45]. Bunların yanı başında, yukarıda kısmen işaret ettiğimiz sebepleri ve diğerlerini de hatırlayabiliriz: Bu makineleri kullanmak, iyi bakmak ve tamir edebilmek için iyi bilgili ziraat işçileri yetiştirmek, mahallî tamir atelyeleri açmak lâzımdır. Personel yetiştirmek bakımından, Cumhuriyet maarifinin kurduğu ve bugün tam bir gelişme halinde olan Köy Enstitülerinden çok şeyler beklemeye hakkımız var. Fakat problemin genişliği karşısında bunun yetmeyeceği de meydandadır. Eski rejimde varlıklarını hatırladığımız, fakat müspet bir iş gördüklerini tahmin etmediğimiz ziraat ameliyat mektepleri yerine, günün isteklerini karşılayacak kır sanat okullarına ne kadar büyük bir ihtiyaç var! Teknik öğretimimizin son yıllardaki büyük gelişmesi, bu alanda da başarılar um-

duruyor. Memleketin iktisadi yapısında bugün ziraatin ne kadar önemli olduğu ve yarın için de bu kadar önemli kalacağı gözönüne alınarak, mütehassıs fabrika işçisi kadar, hattâ daha fazlası ile, kabiliyetli ve bilgili ziraat işçisi yetiştirmeye büyük önem vermek lâzımdır. Bundan başka, makineli ziraatin başarı gösteremeyişinin bir sebebi olarak, makine ithalinde, satıcıların keyfine tâbi kalmış bulunmamız da büyük ölçüde hesaba katılmıya değer. Acaba şimdiye kadar Almanyadan, Macaristandan, Fransadan, Amerikadan getirilmiş makinelerin hepsi de memleketin tabii imkânlarına ve ekonomik ihtiyaçlarına uyan tipler mi idi? Bu hususta ne kadar iyi düşünsük, yine yukarıki soruya tamamiyle müspet bir cevap veremeyiz. Doğru iş, memleketin gerçek ihtiyaçlarını yerinde incelemek, bu ihtiyaçlara uygun, sade yapılmış makineler yaptırmaktır. Yurdumuzun endüstri alanında gösterdiği başarı gözönünde tutulursa, ilerde bu türlü makineleri memleketimizde yapmanın bir hayal sayılmıyacağı anlaşılır.

Makineli ziraatin yurdumuzda büyük tabii imkânları taşıması muhakkak olmakla beraber, Türkiye ziraatinin ilerde başan başa makineleşeceğini kabul ve tasavvur etmek de mantık dışında kalır. Teknik gelişme ne kadar ileri giderse gitsin, hayvan kuvvetinin ziraat işlerimizde daima pek büyük, hattâ en büyük payı olacağı meydandadır. Bir kere, tarlalar memleketimizin her tarafında geniş ve mütemedi alanlar teşkil etmezler. Birçok bölgelerde ziraat toprakları, ararız ve bünye şartlarına uyarak, dağınık ve küçük parçalar halindedir. Memleketimizde toprakla uğraşanların çoğunu küçük toprak işletenler meydana getirdiğine göre, hayvanla yapılan ziraat çok yerde en doğru iş olarak kalacaktır. Şu halde, memleketimizde hayvancılık, başlı başına bir kazanç kaynağı olmasının dışında, ziraate olan yardımcı bakımından daima önemini muhafaza edecektir. Bu böyle olduğu için de, dayanıklı, iyi soylu çift hayvanı yetiştirmek işleri, Türkiye ziraatinin esaslı problemleri arasında daima yer alacaktır. Sapanı çeken, diğer ziraat aletlerini işleten, mahsulü taşıyan hayvan olduğu gibi, toprağa, kaybettiği kuvveti yeniden veren de yine odur. İyi hayvan yetiştirmenin bir şartı iyi soylardan damızlık tedariki ise, bundan daha az önemli olmayan bir şartın da bu hayvanlara iyi bakmak, onları iyi beslemek olduğu tabiidir. Hayvanların beslenmesi, yeniden ele alınacak bir iştir. Ziraatin gelişmesi ve çeşitlenmesi, memleketimizde hayvan gıdası elde etmek bakımından da önemlidir. Hayvanlara yem olacak maddeler ziraati büyük ölçüde gelişmek ister. Ayrıca, muhtelif bölgelerde pancar küspesi, yağ bitkilerinin sanayi artıkları, hayvan gıdası bakımın-

dan ele alınabilir. Herkesçe bilinen bir gerçeği tekrar etmiş de olsak sunu söyleyelim ki, iyi hayvan yetiştirmek ziraatin ıslahına, esaslı bir ziraat kalkınması da hayvanların ıslahına vesile olacaktır.

Ziraatimizin başlı başına büyük bir problemi de bu alanda çeşitliliğe doğru mevcut olan imkânların geliştirilmesidir.

Türkiye ziraatini konu olarak alanların her zaman ilk olarak belirttikleri bir nokta, memleketimizde birbirinden çok farklı iklim şartlarına sahibolan bölgeler bulunması ve buna göre, memleketimizin bir tarafında yarı tropikal ürünler (pamuk, turunçgiller,...) yetişirken başka taraflarında orta iklimlerin hemen bütün bitkilerinin yetiştirilmesinin mümkün oluşudur. Tabiatın bu imkânları karşısında gerçek olana bakacak olursak, memleketimizde toprak işlerinin pek büyük ölçüde olarak, hububat üzerinde toplandığını görüyoruz:

Bu bakımdan, muhtelif kaynaklar birbirinden farklı nispetler veriyorlar: 1934 yılına ait cetvelde, hububat ziraatine ayrılan tarlalar 4.096.648 hektar gösterilmiştir ki, nadas toprakları dâhil edilmemek şartıyla, her sene sürülüp ekilen topraklar adı altında kaydedilen 6,8 milyon hektarın hemen hemen %60 ı demek olur. 1935 yılında Roma Uluslararası Ziraat Enstitüsü tarafından, resmî makamlarımızdan verilen istatistiklere göre tertibedilmiş cetvellerde bu rakamlar 6,3 milyon hektarlık bir hububat tarlası olmak üzere %88 e varmaktadır. İstatistik yıllığının XIII. cildinde her sene ekilen toprakların 1940 senesine ait olan sahası 13 milyon hektar [bütün topraklarımızın % 17,7 si] olarak tahmin edilmiş olup eğer bu miktarın 4 milyon hektarı nadasa çıkartılacak olursa, geriye kalan 9 milyon hektarlık ekili arazi ile aynı yıla ait 8,2 milyon hektarlık hububat tarlaları alanı karşılaştırılınca, hububat alanının bütün ekili topraklar üzerinde %90 a vardığı görülmektedir. Aynı ayrı kaynakların verdiği bu rakamları birbirleri ile karşılaştırılamıyacak kadar yekdiğerine uzaktır. Biz, yukarıda ekili topraklarımızı 1940 yılına doğru %14 olarak tahmin etmiştik ki bu, 10,9 milyon hektarlık bir alan demektir. Aynı yıl içinde hububat ekilen alanın 8 milyon hektar olması doğru ise, bu alanın bütün ekili alanlar içinde tam dörtte üç (%75) nispetinde yer tuttuğu anlaşılır. Komşu Balkan memleketlerinde de nispetler buna yakındır [Bulgaristan %70,5, Yunanistan %80, Romanya %83, Yugoslavya %82]. Yukarıda verdiğimiz rakamlar Türkiye ziraatinde hububatın büyük yer tuttuğunu göstermeye kâfi gelir. Memleketin büyük kısmına ait iklim ve toprak şartları, bunun neden böyle olduğunu izah ederse de, taşınma yollarının gelişmesi, ziraat metotlarının iyileşmesi gibi âmillerin tesiri ile, hu-

bubat dışındaki zeriyaat nispetinin artması lüzumu kendini belli eder. Meselâ memleketimizde Ege bölgesi, bu bakımdan epeyce ileri gidecek, hububat ziraatından ziyade sınaî ekinler yetiştirmeye imkân bulmuştur. Her ne kadar İç Anadolu gibi, yağışlarının azlığı ile, daha ziyade hububat ziraatine elverişli olan bölgelerin aynı yöne doğru bu derece gelişmesi beklenemezse de, burada bile ziraati çeşitlendirme yolunda yapılacak şey çoktur. Geçen Umumi Harbden evvelki yıllarda Beyşehir gölünden alınan su ile Konya ovasının bir kısım topraklarını sulama imkânı bulunduğu vakit, ora çiftçisinin öteden beri ekmekte olduğu hububattan başka hemen hemen ekecek bir şeyi olmadığı görülmüştü. Bu hal, sulama işlerinin nedeni ilk beklendiği derecede parlak sonuçlar vermediğini izah eder. Sulama tekniğinin nazik tarafları da ayrıca üzerinde durulmaya değer bir şeydir. Bu teknik iyice kavrandıktan ve hububat ekilen geniş alanlara, her bölgede onunla ekilmesi mümkün olan başka bitkilerin (hayvan yemleri, sınaî bitkiler) ekimi girip büyük ölçüde yer tuttuktan sonra, parlak sonuçların kendini göstereceğinden şüphe edilemez.

Memleketimizin çeşitli iklim şartlarına bakarak yurdumuzda birçok ürünler yetişebileceğini söylemek, bu ürünlerin şurada veya burada fiilen yetiştiğini göstermek, o derece önemli bir şey ifade etmez. Asıl dâva, bu ürünlerin, hem de olabildiği kadar *yüksek kaliteden ve çok miktarda* yetiştirilmesindedir.

Eskiden, Anadolu demiryolları idaresi, hattın geçtiği yerlerden taşınacak eşyayı çoğaltmak için az çok gayret göstermiş, meselâ patates ziraatının İç Anadoluda yayılmasına epeyce hizmet etmişti. Şimdi, demiryolları şebekemizin Doğu ve Güneydoğu Anadoluya doğru uzanması ile bu geniş bölgelerimizin de tedricen «emtia ekonomisi» sistemine katılmak üzere ürünlerini çeşitlendirdikleri görülmektedir. Hemen her bölgede, ziraat istasyonlarında o bölgenin fizikî şartlarına uyacak bitkiler ziraati denenmekte olması da ayrı bir imkânlar ufku açıyor. Nihayet doğrudan doğruya Cumhuriyet devrinin bir eseri olan şeker endüstrisi de, memleketimizde sadece canlı bir sınaî etkinlik yaratmakla kalmamış, şeker pancarı ekimi ile ziraatimizin büyük faydalar sağlaması imkân sınırları içine girmiştir: Hakikaten bu bitki, yetiştirilmek için toprağın iyi hazırlanmasına, iyi sürülüp çapalanmasına, bolca gübrenmesine ihtiyaç göstermekte, kendisinden elde edilen maddenin değeri sayesinde bütün bu işlerin masrafını kaldırabilmektedir. Tek başına bu türlü masraflara tahammülü olmayan hububat ziraati, şeker pancarı ile nöbetleştirildiği zaman, o ekimlerin de büyük ölçüde verimlerini ar-

tırdıkları görülüyor. Şeker endüstrisinin, bilhassa sağım hayvanları için çok besleyici ucuz bir besin olan küspeyi büyük miktarda temin etmek suretiyle hayvan yetiştirme işlerine yardım ettiği de unutulmamalıdır. Bu misal, bize muhtelif zeriyaatın kendi aralarında ve ayrıca hayvan yetiştirme ve endüstri ile olan bağlılığını da göstermektedir.

Ziraatimizin bütün problemleri bunlardan ibaret değildir. Ekonomik yaşayışımızın en önemli elemanı olan ziraat, karşımıza daha birçok geniş ve derin meseleler çıkartmaktadır. Biz bunlardan ancak birkaçını ele alabildik ve çözümleri için neler beklediklerini belirtmeye çalıştık.

